

ДЕМОГРАФІЯ, ЗАЙНЯТІСТЬ НАСЕЛЕННЯ І СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА

УДК 338.47-052:330.837 (477)

Пісний Б.М.,
к.е.н., заступник директора з навчальної та наукової роботи
Львівська філія ПВНЗ «Європейський університет»

УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ СПОЖИВЧИХ ІНТЕРЕСІВ ШЛЯХОМ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ РИНКОВОГО НАГЛЯДУ

Постановка проблеми. Розвиток глобалізаційних процесів, входження України у розвинений європейський простір зумовлює виникнення низки новітніх для нашої держави викликів у сфері розбудови цивілізованих суспільнозначимих інститутів, функціонування яких стосуються політичних прав і свобод громадян, захисту їх економічних інтересів в умовах недосконалої ринкової конкуренції. Вагоме місце у світовій та вітчизняній практиці регулювання суспільно-економічних відносин посідає проблема захисту інтересів споживачів товарів і послуг. Вона характеризується певною специфічністю, оскільки лежить на перетині площин соціальної політики держави, зорієнтованої на потреби людини та економічної, спроможної забезпечувати реалізацію цих потреб. Дуалізм таких відносин залежить від політичної ситуації у суспільстві, досконалості правового регулювання соціально-економічних відносин, відповідальності підприємців та активності населення [8].

Глобалізація економік різних країн зумовлює посилення конкуренції в світі, що, відповідно, підвищує не тільки кількість товарів і послуг, а й вимогливість споживачів до їх якості. Разом з тим, відкриття кордонів та експансія ринків має зворотній бік. Створюється сприятлива ситуація для розвитку конфліктності між вільним характером торгівлі та національними заходами, що спрямовані на захист інтересів споживачів. Це утруднює процес належного контролю за повним задоволенням потреб споживачів та захистом їх інтересів.

Притаманні розвиткові національної економіки особливості, пов'язані з низькою купівельною спроможністю українських громадян, меншою їх поінформованістю щодо своїх прав як споживачів, стійкою тенденцією до збільшення порушень цих прав, подекуди безконтрольністю надання послуг, особливо торгівельних, монополією становища комунальних підприємств, унеможливають повноцінний захист інтересів споживачів товарів та послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти проблематики захисту споживчих інтересів досліджувалися вітчизняними і зарубіжними вченими. Зокрема, питання соціального розвитку, захисту інтересів споживачів та механізмів реалізації державної політики у цій сфері висвітлені в працях: Бремонта Ж., Гобсона Дж., Дочинець Н. М. [3], Друкера П., Котлера Ф., Ламбена Ж.-Ж., Ліпич Л.Г., Шаповала М.І. [5] та ін. Однак, у працях зазначених учених практично не знайшли відображення питання удосконалення інституціонального забезпечення захисту інтересів споживачів, а також їх ринкових механізмів. Тому дослідження організаційно-інституційних складових механізму захисту інтересів споживачів та пошук шляхів його удосконалення шляхом впровадження ринкового нагляду є актуальним.

Постановка завдання. Зважаючи на усе вищенаведене, особливо актуальним з наукового погляду є пошук механізмів управління захистом інтересів споживачів в Україні на основі активізації ринкового нагляду, що й є метою статті.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні задекларовано про державний захист економічних інтересів громадян як споживачів, можливість вільного вибору продукції, а також її виробників і продавців, отримання знань і кваліфікації, необхідних відповідно до їх потреб, гарантію придбання або отримання продукції в обсягах, що забезпечують рівень споживання, достатній для підтримання нормального здоров'я належної життєдіяльності населення нашої країни.

З метою адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу у Верховній раді України було прийнято Закон України «Про ринковий нагляд», розробка якого пов'язана з Директивами 2001/95/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 3 грудня 2001 року про загальну безпеку продукції з урахуванням положень та рекомендацій, що містяться у пов'язаних із зазначеною Директивою документах.

Також 5 липня 2011 року набули чинності Закони України «Про загальну безпечність нехарчової продукції», «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» [2], Закон України «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності», які відображають сучасний підхід з забезпечення безпеки нехарчової продукції шляхом обов'язкового дотримання вимог технічних регламентів, та добровільного застосування нормативних документів, таких як норми, стандарти та правила. Окрім того, ці законодавчі акти встановлюють вимоги та визначають механізм здійснення державного нагляду та контролю за нехарчовою продукцією.

Основними принципами ринкового нагляду є: об'єктивність, неупередженість та компетентність органів ринкового нагляду; відповідність його заходів ступеню безпечності продукції; рівність умов господарської діяльності суб'єктів господарювання на засадах недопущення недобросовісної конкуренції в рамках існуючого ринку; рівність заходів ринкового нагляду незалежно від походження продукції; неприпустимість поєднання повноважень органу ринкового нагляду і органу з сертифікації; неприпустимість дублювання функцій ринкового нагляду різними державними органами; додержання прав суб'єктів господарювання в межах здійснення ринкового нагляду; плановість і системність ринкового нагляду; сприяння прозорості ринку та зростанню розуміння суб'єктами господарювання своєї відповідальності перед споживачами, користувачами та партнерами та інші принципи [8].

Закон України «Про ринковий нагляд» встановлює правові й організаційні та економічні засади здійснення ринкового нагляду, тобто виду державного нагляду (контролю) за відповідністю продукції, введеної в обіг, технічним регламентам, правомірністю застосування на ній Національного знака відповідності, повнотою і достовірністю інформації про таку продукцію.

Таким чином, основними характеристиками й характеристиками системи ринкового нагляду є:

1. Усунення дублювання функцій органів виконавчої влади щодо нагляду та контролю за безпечністю продукції шляхом вилучення окремих видів продукції зі сфери дії пропонованого закону. Нагляд та контроль за безпечністю цих видів продукції вже здійснюється іншими органами виконавчої влади. Також відповідно до європейської практики механізм ринкового нагляду пропонується не поширювати на послуги та роботи, оскільки більш ефективним механізмом забезпечення безпечності послуг та робіт є процедури ліцензування.

2. Створення системи органів ринкового нагляду та захисту прав споживачів у складі центрального органу виконавчої влади з питань економічної політики. Таку систему становитимуть центральний орган ринкового нагляду та захисту прав споживачів і його територіальні структури.

3. Визначення об'єму прав та обов'язків суб'єктів господарювання у межах здійснення ринкового нагляду, а також порядку оскарження ними рішень органів ринкового нагляду.

4. Запровадження відповідно до практики, що застосовується в Європейському Союзі, сучасних управлінських підходів у діяльності органів ринкового нагляду. Зокрема, це стосується планування заходів ринкового нагляду, ризико-орієнтованого підходу до визначення ступеня небезпечності продукції, постійного моніторингу ситуації щодо безпечності продукції на ринку та коригування відповідно до цього плану наглядових заходів.

Практика показала, що поряд з державним регулюванням і роботою громадських організацій одним з ефективних важелів нормалізації взаємин виробника і споживача є організації саморегулювання бізнесу. Це зумовлено тим, що саморегулювання має об'єктивні переваги перед регулюванням. По-перше, воно гнучкіше і швидше відгукується на нові явища в тій чи іншій сфері. По-друге, воно менш формалізоване. Органи саморегулювання можуть підходити до конкретних дій конкретної фірми не тільки з точки зору формальних правил, але й здорового глузду. По-третє, норми саморегулювання найчастіше більш реалістичні, ніж законодавство, тому що йдуть від потреб реального життя і реально сформованих відносин.

Спочатку причиною появи організацій саморегулювання бізнесу була конкурентна боротьба, коли великим фірмам, філософією яких є добросовісність по відношенню до споживачів, стало необхідно позбутися від конкурентів. Саме по собі членство в лавах організації саморегулювання не дає споживачеві гарантії добросовісності фірми, однак саморегулювання досі є перевагою цієї організації, оскільки її вплив вистачає на створення негативної громадської думки навколо фірми-порушника, а це рівнозначно краху.

Пропонується саморегулювання обрати як найбільш перспективний шлях розвитку системи захисту прав споживачів. Фірма, що усвідомлює важливість добровільного співіснування із споживачем на умовах взаємовигідної співпраці має переваги перед фірмою, що дотримує права споживачів через острах санкцій.

Вважаємо, що організація з саморегулювання бізнесу - це об'єднання на добровільних засадах комерційних підприємств, призначене для досягнення поставлених суспільно значущих цілей,

діяльність яких підпорядкована єдиному етичному стандарту, дотримання якого забезпечується наявністю механізмів з врегулювання конфліктів. Доцільність і необхідність формування таких об'єднань зумовлена тим, що цілі організації саморегулювання в повній мірі збігаються з цілями економічної системи і держави в цілому.

Наступним гальмуючим фактором у роботі системи саморегулювання є механізм виконання судових рішень, тому що найчастіше відповідач не має в своєму розпорядженні матеріальних засобів та майна, які могли б підлягати стягненню. А якщо вони все-таки є, то знайти їх дуже важко, що пояснюється відсутністю єдиної комп'ютерної мережі. Треба сказати, що всі перераховані вище недоліки надзвичайно обмежують ефективність судової системи, як інституту щодо захисту прав споживачів. А доки існує вищеприписане становище, саме система саморегулювання бізнесу становитиме серйозний інструмент врегулювання взаємовідносин виробника і споживача.

Для розвитку зазначених організацій необхідно підвищення рівня самосвідомості підприємців і структур бізнесу, а це неможливо без постійної інформаційної та агітаційної роботи зацікавлених структур. Цими структурами є територіальні центри стандартизації, метрології та сертифікації, громадські організації споживачів, і саме вони повинні усвідомити всю важливість роботи.

Дослідження показали, що тільки наявність сильної, всебічної системи захисту інтересів споживачів, що включає структури саморегулювання бізнесу, є умовою розвитку досконалої конкурентоспроможної економіки. І лише за наявності такої економіки можливе існування класу споживачів, як повноправної одиниці суспільства.

Враховуючи, що з економічної та соціальної точки зору на рівні регіонів не все гаразд, виникає ситуація, коли споживач змушений знизу будувати систему взаємовідносин із зовнішнім середовищем. У зв'язку з цим, пропонується ввести додатковий ряд вимог до підприємств, тільки виконання яких дозволить говорити про перспективи захисту інтересів споживачів у республіці.

По-перше, підприємствам необхідно передбачати додаткові витрати на заміну товарів, ремонт і т. ін. По-друге, в організаційну структуру підприємств-продавців необхідно включати рекламні відділи, створення яких одночасно буде означати початок руху до саморегулювання бізнесу, перспективність чого незаперечна.

Важливим кроком на шляху оптимізації системи захисту інтересів споживачів в Україні має стати прийняття державної програми захисту прав споживачів на національному рівні, яка забезпечить розвиток конкуренції, узгодженість дій, усунення дублювання функцій тощо. Дуже корисним кроком для розвитку та підтримки ефективно працюючих організацій із захисту прав споживачів стало б надання податкових пільг, фінансування програм і т. ін. У ряді найперспективніших завдань держави повинна стати і інформаційно-просвітницька діяльність, особливо, з використання засобів масової інформації, зокрема, телебачення.

Поступове розшарування бізнесу за принципами ставлення до клієнта, тобто, по суті, по орієнтації на цінову або нецінову конкуренцію, створює ґрунт для розвитку систем саморегулювання бізнесу. Цей елемент системи захисту прав споживачів знаходиться в Україні в стадії формування. Протягом останніх декількох років виникло дуже багато різних бізнес-асоціацій, які однією з цілей своєї діяльності ставлять формування звичаїв сумлінного ставлення до клієнтів і досудового врегулювання конфліктів. Як правило, це не єдина і навіть не головна мета, але сам факт її проголошення явище, безумовно, позитивне.

У перспективі право громадських організацій споживачів отримувати дохід від позовів на захист невизначеного кола осіб може створити матеріальну основу діяльності цих організацій, проте поки правозастосовна практика в цій сфері не склалася, і рішень суду, що вступили в силу де була б зафіксована компенсація витрат організацій споживачів, поки майже немає. Зрозуміло також, що поширення досудового розв'язання конфліктів також підриває матеріальні засади діяльності юридичних служб організацій споживачів, проте шлях цей найбільш правильний.

Ослаблення матеріальної основи діяльності незалежних споживчих організацій, особливо на регіональному рівні, буде приводити до того, що основний тягар захисту інтересів споживачів буде лягати на відділи по захисту прав споживачів при місцевих адміністраціях. Поки головним слабким місцем цих органів є відсутність кваліфікованих фахівців. Якщо буде створена система підготовки таких фахівців, то можливий перерозподіл функцій між державними та громадськими організаціями.

Громадські організації будуть діяти, переважно, на національному і наднаціональному рівні, сильні організації споживачів збережуться в деяких великих містах, причому вони будуть спеціалізуватися не на всіх аспектах захисту інтересів споживачів, а, в основному, на позовах на захист невизначеного кола осіб, масових кампаніях по захисту інтересів споживачів і т. ін., а державні органи візьмуть на себе поточний їхній захист. Можливим є і розвиток системи позасудового вирішення спорів на базі таких органів, але, на наш погляд, це справа більш віддаленого майбутнього, ніж створення подібних систем при бізнес-асоціаціях.

Висновки з даного дослідження. Таким чином, до стратегічних пріоритетів державної політики щодо ринкового нагляду захисту інтересів споживачів в умовах сучасної глобалізації економіки можна віднести:

- прийняття законів і підзаконних нормативно-правових актів, які б відповідали вимогам сучасної ринкової економіки;
- приведення до відповідності вітчизняного законодавства з міжнародним правом;
- підвищення ролі громадських організацій в питанні захисту споживацьких інтересів на ринку товарів та послуг в державі;
- вдосконалення патентної та ліцензійної діяльності відповідних державних органів стосовно захисту інтересів прав споживачів;
- вдосконалення шляхів саморегулювання захисту інтересів споживачів в умовах ринкової економіки.

Література

1. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 №1023-XII (в редакції Закону від 01.12.2005 №3161-IV) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції : Закон України 02.12.2010 № 2735-VI . – Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 21 – С.144.
3. Дочинець Н.М. Консюмеризм в Україні: соціально-економічні реалії та перспективи розвитку / Н.М.Дочинець; НАН України. Інститут регіональних досліджень; [наук. ред. У.Я.Садова]. – Львів, 2009. – 280 с.
4. Захист прав споживачів: соціально-правовий аспект / А.А.Мазаракі, О.М.Язвінська, Л.В.Ніколаєва та ін. – К. : КНТЕУ, 2002. – 311с.
5. Шаповал М.І. Основи стандартизації, управління якістю та сертифікації : підручник / М.І. Шаповал. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2001. – 174с.
6. Садова У.Я. Соціальна політика в Україні : регіональні дослідження і перспективи розвитку / У.Я. Садова. – Львів : ІРД НАН України, 2005. – 408 с.
7. Пісний Б.М. Удосконалення механізму управління захистом споживачів інтересів на ринку товарів і послуг / Б.М. Пісний // Управління фінансовими ресурсами регіону. – Львів. – 2011. – Вип. – № 3(89). – С. 103-109.
8. Людський потенціал України: чинники формування та розвиток : Монографія / Т.М. Степура, Б.М. Пісний, Л.І. Гальків, Л.Р. Кучер. [За наук. ред. Т. М. Степури]. – Львів : Вид-во ТзОВ «Ліга-Прес», 2012. – 276 с.
9. Пісний Б.М. Способи інституційного узгодження нормативно-правового забезпечення захисту інтересів споживачів на міжнародному рівні у сфері відповідальності за укладеними контрактами / Б.М. Пісний // Економіка. Фінанси. Право. : Щомісячний інформаційно-аналітичний журнал. – №2. – К. : Аналітик, 2013. – С. 77-82.

УДК 331.52

Юрик Я.І.,
к.е.н, доцент кафедри управління персоналом та економіки праці
Національний університет харчових технологій
Жук І.Л.,
к.е.н, доцент кафедри менеджменту організацій
Київський економічний інститут менеджменту

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Ринок праці є одним із основних механізмів в загальній системі регуляторів розвитку економіки. Через ринок праці взаємодіють демографічний розвиток, міграційна ситуація, ситуація у сфері доходів та заробітної плати з загальною економічною динамікою, сукупними попитом та пропозицією, структурою економіки, інвестиційними, монетарними процесами, зовнішньоторговельною ситуацією.

Сучасний ринок праці України знаходиться в непростих умовах і характеризується значним напруженням унаслідок фінансово-економічної кризи, яка розпочалася в Україні восени 2008 р., що негативно відобразилось на попиті на робочу силу, реальній заробітній платі населення, чисельності вивільнених працівників, рівні безробіття в країні.